

Often innovative actions can be efficient, but not very effective. This occurs when acting differently the same result can be achieved with lower costs or at the same cost you can get a better result.

Consequently, availability, timeliness, accuracy of information, favourable climate for professional communication provide an effective interaction of all the participants in the innovation process, the timely detection and solution of conflicts which is a prerequisite for coordinated work of the team.

Key words: *educational technology, learning technology, teaching technology, technological process, innovation.*

УДК 378.091.212:373.3

Ю. О. Шишкіна

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У статті ми розкриваємо питання готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів, а також пропонуємо можливі шляхи вирішення означеної проблеми. Поняття змісту екологічної освіти впливає з потреб гармонійного відношення людини з природою, з навколишнім середовищем, з емоційно-ціннісних відносин та знань, а також із структури сучасного педагогічного процесу. Автором було проаналізовано нову екологоорієнтовану цінність у навчальному просторі – освіту для сталого розвитку. Подано інформацію про створення студентської наукової лабораторії «Екологічна освіта для сталого розвитку».

Ключові слова: *екологічне виховання, готовність, підготовка майбутніх викладачів, педтехнологія безперервної екологічної освіти, навчальні програми, студентська наукова лабораторія «Екологічна освіта для сталого розвитку».*

Постановка проблеми. Процес розвитку й виховання екологічно культурної особистості молодшого школяра, з урахуванням того, що для нього в подальшому житті екологічна освіченість та екологічні знання мають стати пріоритетними, потребує якісно нових підходів до екологічної підготовки вчительських кадрів, здатних не лише збудити прагнення до знань, а й оволодіти способами їх самостійного здобування та подальшого використання.

Водночас, цілком очевидним є протиріччя між ускладненим соціальним замовленням, пов'язаним з особистісно-професійною підготовкою вчителя, і усталеною практикою, що віддзеркалює екологічну орієнтацію педагога переважно на репродуктивний характер виконання професійних функцій. У зв'язку з цим назріла необхідність відмовитися від стереотипів підготовки майбутніх учителів, зокрема, до екологічно-компетентного стимулювання пізнавальної активності учнів [1, 31].

Перед педагогічним ВНЗ постає завдання – підготувати студентів до еколого-педагогічної діяльності, в якій засвоєння знань, умінь і навичок з цілей освіти перетворилося б на засоби розвитку екологічної активності учнів. Школі потрібен учитель, здатний підтримувати й розвивати екологічну активність школярів. Учитель повинен уміти поєднувати зміст шкільної програми з інтересами дітей. Оволодіння такою здатністю якраз і становить сутність готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку екологічної активності учнів молодших класів.

Значною мірою це залежить від професійних якостей і вмінь учителя. Основна мета вчителя, який здійснює екологічний розвиток школярів, полягає в забезпеченні зовнішніх і внутрішніх умов присвоєння учнем екологічного досвіду, накопиченого людством. Керуючись цією метою, майбутній учитель початкових класів розкриває перед учнями засоби і способи пізнання навколишнього світу, формує основи екологічної культури учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз літератури з педагогіки, психології, теорії та методики навчання в початковій школі показав, що проблема формування готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання молодших школярів не піддавалася спеціальному дослідженню. Вона розглядалася, зазвичай, у широкому контексті проблеми формування професійно-педагогічної спрямованості.

Зазначимо, що окремі аспекти вдосконалення екологічної підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності, зокрема аналіз перспектив підвищення рівня його психолого-педагогічної компетентності, розкрито в роботах І. М. Богданової, А. Й. Капської, І. І. Кобиляцького, З. Н. Курлянд, Н. І. Сметанського, Л. В. Чайки та ін. Предметом дослідницької уваги багатьох учених (Н. В. Кічук, Ю. Л. Львова, П. І. Підкасистий, Р. І. Хмелюк та ін.) стали питання підготовки майбутнього фахівця до педагогічної діяльності в аспекті формування в нього професійних умінь.

Філософсько-методологічні аспекти професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів досліджували С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, В. С. Лутаєв, Н. Г. Ничкало, В. О. Сластьонін, Л. І. Щербаков. Методичні основи та зміст педагогічної професійної підготовки майбутніх учителів (у тому числі й початкових класів) розроблено такими вченими, як К. І. Волинець, О. В. Глузман, І. М. Дичківська, А. П. Аніщенко, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинський та ін. [4, 365].

Метою даної статті є розкрити поняття готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Система професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку екологічної активності молодших школярів – це процес, у ході якого студенти навчаються вмінню розвивати екологічну активність, набувають готовність до розвитку екологічної активності молодших школярів.

Сутність поняття «готовність майбутніх учителів до розвитку екологічної активності молодших школярів» розкривається через систему, компонентами якої є екологічні знання, що утворюють своєрідний каркас окресленої сфери педагогічного процесу. Підсистемами виступають, по-перше, професійно значущі особистісні якості майбутнього педагога, які істотно впливають на стан екологічної готовності до створення в початковій школі необхідних і достатніх педагогічних умов для розвитку екологічної активності молодших школярів; по-друге, способи активізації пізнавально-екологічної активності; по-третє, екологічні навички здійснення контролю та самоконтролю за процесом реалізації пізнавальної активності [3, 1].

Актуалізація завдань підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів детермінується сучасними соціокультурними обставинами, у яких уможлиблюється формування екологічно вихованої особистості, здатної до самостійного застосування отриманих за роки навчання екологічних знань і вмінь.

Сучасна теорія та методика професійного навчання пропонує певну концепцію філософських та психолого-педагогічних основ організації процесу професійного екологічного виховання майбутнього вчителя початкових класів, акцентуючи увагу на ролі методик та технологій, за допомогою яких можливо реалізувати зміст екологічного виховання, утілюючи в життя найвищі ідеали й еталони екологічно вихованої особистості вчителя. Методики та технології представлені як набір звертань до майбутнього педагога за допомогою конкретних способів, прийомів і засобів, а також організації екологічної діяльності студента, студентських колективів, у яких виконуються цілі, задачі та принципи професійного екологічного виховання.

Використовуючи в еколого-професійному вихованні різні методики й технології, ми, зрозуміло, повинні враховувати специфічні особливості студентства. Реалізація методик і технологій професійного екологічного виховання майбутнього вчителя передбачає низку умов, після виконання яких буде отриманий бажаний результат.

Також відсутні чіткі уявлення щодо ключових понять, що стосуються екологічного виховання в навчальних закладах педагогічного профілю. Проведений аналіз показав, що в якості ключової проблеми екологічного

виховання у ВНЗ, які готують учителів початкових класів, доцільно розглядати накопичений досвід, сталу систему цінностей і установок. Отже, невід'ємною умовою оптимізації управління виховним простором навчального закладу педагогічного профілю є всебічне вивчення викладачами особливостей соціального статусу та кругообігу студентів.

Готовність майбутнього вчителя до розвитку екологічної активності учнів являє собою складне утворення, що включає: усвідомлення студентами необхідності й важливості вирішення цієї проблеми, необхідність бути екологічно вихованою особистістю, знання психолого-педагогічних механізмів розвитку пізнавальної активності екологічно вихованих учнів, володіння конкретними методиками розвитку екологічної активності учнів, уміння проаналізувати отримані результати, намітити корекцію подальших дій.

Таким чином, актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю:

- вирішення однієї з найбільш уразливих, невідкладних проблем сучасності – гармонійної взаємодії з навколишнім природним середовищем;
- формування екологічного мислення як передумови гармонізації взаємовідносин між людиною та навколишнім природним середовищем;
- підвищення рівня екологічної вихованості майбутніх учителів початкових класів як складової екологічної культури людського суспільства;
- вирішення суперечності, яка виникає між рівнем екологічної грамотності, екологічної вихованості майбутніх учителів і необхідністю бачення ними взаємостосунків між природою та людиною, уміннями оцінювати та прогнозувати наслідки втручання людини в навколишнє природне середовище та вміннями здійснювати необхідні дії з оздоровлення природи й самої людини;
- обґрунтування методів і засобів екологічного виховання майбутніх учителів початкових класів.

Дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів потребує: діагностування існуючого рівня підготовки студентів, узагальнення досвіду щодо вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання.

У сучасній початковій школі під час навчання основна увага звертається, перш за все, на накопичення знань, їх кількість, а не на те, як відбувається екологічне виховання дитини.

Для розробки шляхів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів і визначення ефективності цієї роботи необхідні дані, що характеризують рівень мотивацій, теоретичних знань, практичних умінь студентів і вчителів початкових класів щодо означеної діяльності.

Ураховуючи вищевикладене, мета констатувального етапу педагогічного експерименту полягала у визначенні стану підготовки студентів і вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів під час вивчення фахових дисциплін, а також у виявленні причин такого стану.

Загальні цілі й завдання екологічного виховання достатньо відображені в педагогічній літературі. Однак, кожний педагог діє в даних конкретних умовах, стикається з певними труднощами, проблемами в екологічному вихованні учнів молодших класів. Тому сьогодні зустрічаємось із серйозними недоліками у плануванні роботи вчителя початкових класів щодо екологічного виховання підростаючого покоління. Чимало планів педагогів є безсистемним конгломератом, набором заходів.

Для ефективного вирішення даної проблеми нами представляється доцільним моделювання процесу готовності майбутніх учителів до екологічного виховання учнів, тобто приведення даного процесу в певну систему. Модель готовності майбутніх учителів до екологічного виховання учнів відображає її загальну структуру і включає такі компоненти: цільовий (головна мета, завдання та принципи); мотиваційний (мотивація до процесу); змістово-діяльнісний (відповідний зміст і технологія реалізації); оцінно-результативний (результати процесу);

1. Цільовий компонент покликаний формулювати основні цілі функціонування процесу розвитку екологічної активності учнів і представлений необхідними умовами для ефективної підготовки майбутнього вчителя до розвитку екологічної активності дітей молодшого шкільного віку, серед яких: цілеспрямоване оволодіння теоретичними основами розвитку екологічної активності й застосування набутих знань у практичній діяльності; цілеспрямоване оволодіння методами діагностики рівня розвитку екологічної активності.

2. Мотиваційний компонент готовності студентів припускає наявність прагнення до цілеспрямованого екологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

3. Змістово-діяльнісний компонент являє собою сукупність екологічних знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, певний рівень теоретичної і практичної екологічної готовності майбутніх учителів до розвитку екологічно-вихованих учнів.

4. Оцінно-результативний компонент визначає стійкість сформованих позицій, позитивне ставлення до власної діяльності, заснованої на співпраці та спрямованої на розвиток екологічної активності учнів, а також включає в себе цілеспрямоване прагнення до самоконтролю й самоорганізації, потребу аналізувати власний досвід із розвитку пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

Процес підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів під час вивчення фахових дисциплін потребує розкриття суб'єктивних потенційних можливостей учителя.

Звернемося до змісту екологічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Центральне місце тут посідає навчальна робота, регламентована навчальними планами і програмами, яка включає в себе вивчення навчальних дисциплін щодо екологічної освіти студентів навчальні дисципліни спеціальності «Початкова освіта» можна представити таким чином:

1. Дисципліни, предметом вивчення яких є природа і людина (екологія, основи зоології, основи ботаніки, основи землезнавства, основи природознавства з методикою викладання, технологія вивчення галузі «Людина і світ», ознайомлення дітей із суспільним довкіллям). Названі дисципліни відіграють найважливішу роль у формуванні екологічної культури студентів.

2. Дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Загальне завдання, яке мають вирішувати суспільні науки в екологічному сенсі – взаємозв'язок суспільства та природи на різних стадіях суспільної еволюції. Інше дуже важливе завдання полягає в тому, що засобами предметів суспільствознавчого циклу здійснюється, екологізація світогляду.

Слід підкреслити важливу роль гуманітарних дисциплін у підготовці майбутнього вчителя початкових класів до екологічної освіти школярів. Частково ці питання висвітлюють у курсі історії педагогіки, народної педагогіки, дидактики. Ідею природного виховання, принцип природовідповідності включає програма цієї дисципліни.

1. Дисципліни циклу математичної та природничо-наукової підготовки створюють умови для розвитку вмінь оцінки стану природних об'єктів і явищ, позитивних і негативних наслідків діяльності людини в

природному й соціальному середовищі. Текстові завдання дають можливість для розкриття питань про середовище виховання, дбайливе ставлення до нього, раціональне користування багатствами природи.

2. Польові практики сприяють розвитку екологоорієнтованих цінностей, спілкуванню з природою і грамотному поведженню з нею; сприяють розвитку естетичних і моральних стосунків з природним і соціальним довкіллям.

Оскільки готовність фахівця характеризує сформовану особу та її діяльність, ми будемо розглядати розвинену особистість на відповідній стадії і навчальну діяльність, унаслідок якої в умовах вищого навчального закладу відбувається підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів.

Основні методологічні положення проблеми екологічного виховання визначаються даними сучасної науки щодо походження, сутності й ролі екологічних знань, шляхи екологічного розвитку особистості.

Підготовка майбутніх викладачів пов'язана з вирішенням низки проблем, серед яких важливе місце займає професійна готовність до екологічного виховання молодших школярів. Від того, яким буде вчитель, як він буде користуватись своїми теоретичними та практичними знаннями стосовно екологічного виховання, залежить і рівень вихованості підростаючого покоління, сформованість екологічної культури, загальний рівень вихованості та, врешті решт, вирішення сучасних екологічних питань. Формування екологічної культури – це завдання всієї сучасної школи. Екологічна культура передбачає наявність у людини певних знань, переконань до моральних установ, а також підготовку до практичної діяльності, яка має за мету дбайливе ставлення до природи. Щоб суттєво посилити знання стосовно природи й суспільства, необхідно сформувати чітке уявлення про невідривну єдність природи з людством, різноманітність зв'язків соціальних і природних факторів у житті людини, вміння оцінити їх гуманістичні позиції. Ученими були описані такі компоненти екологічної культури: екологічні знання та вміння; ціннісні орієнтації; екологічна поведінка; екологічне мислення.

Поняття змісту екологічної освіти впливає з потреб гармонійного відношення людини з природою, з навколишнім середовищем, з емоційно-ціннісних відносин та знань, а також із структури сучасного педагогічного процесу. Підготовку майбутнього вчителя початкових класів слід здійснювати враховуючи сучасні технології. Необхідно намагатися поєднувати теперішніх студентів – майбутніх учителів з науково-дослідною, а також практичною діяльністю.

Для активізації наукової діяльності студентів у галузі екологічної освіти була створена студентська наукова лабораторія «Екологічна освіта для сталого розвитку» (2010 р.). Молоді вчені проводять дослідження в різних напрямках: розвиток наукового та пізнавального інтересу в молодших школярів при вивченні живої природи; морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах; екологічне виховання засобами народної педагогіки; формування екологічної культури як сучасної парадигми розвитку соціокультурного й навчально-виховного процесу; екологічна етика як антропологічний орієнтир для людини XXI століття; дидактичний сервіс щодо здійснення освіти для стійкого розвитку.

Одна з організаційних форм роботи зі студентами – це їх участь у конференціях різного рівня: університетських, всеукраїнських, міжнародних. Зараз готуються доповіді на студентську науково-практичну конференцію з міжнародною участю «Екологічна освіта в контексті толерантності як сенс життя людини майбутнього».

Висновки. Отже, готовність майбутнього вчителя до розвитку екологічної активності молодших школярів розглядається як якість особистості, що виявляється в позитивному ставленні до самостійної пізнавальної діяльності, у здатності ставити за мету професійної діяльності розвиток екологічної активності молодших школярів, педагогічно обґрунтовано обирати способи досягнення цієї мети, здійснювати самоконтроль, прогнозувати шляхи й засоби підвищення ефективності роботи з розвитку екологічної активності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільман В. Діяльні аспекти вдосконалення професійної підготовки вчителя початкової школи: сучасні тенденції / В. Ільман // Рідна школа. – 2011. – № 1–2. – С. 30–37.
2. Мелаш В. Д. Екологія. Факультативний курс для початкової школи / Валентина Дмитрівна Мелаш. – Мелітополь : Мелітополь, 2001. – 48 с.
3. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1–4.
4. Сластенов В. А. Педагогика : учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Сластенов, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 4-е изд. – М. : Школьная Пресса, 2002. – 512 с.
5. Совгіра С. В. Формування екологічного професіоналізму майбутнього вчителя / С. В. Совгіра. – К. : Наук. світ, 2002. – 178 с.

РЕЗЮМЕ

Ю. А. Шишкина. Готовность будущих учителей начальных классов к экологическому воспитанию школьников.

В статье мы раскрываем вопрос готовности будущих учителей начальных классов к экологическому воспитанию школьников, а также предлагаем возможные пути решения этой проблемы. Понятие содержания экологического образования

вытекает из потребностей гармоничного отношения человека с природой, с окружающей средой, эмоционально-ценностными отношениями и знаниями, а также взаимодействия со структурой современного педагогического процесса. Автором была проанализирована новая экологоориентированная ценность в учебном пространстве – образование для устойчивого развития. Подана информация о создании студенческой научной лаборатории «Экологическое образование для устойчивого развития».

Ключевые слова: экологическое воспитание, готовность, подготовка будущих преподавателей, педтехнологии непрерывного экологического образования, учебные программы, студенческая научная лаборатория «Экологическое образование для устойчивого развития».

SUMMARY

J. Shishkina. Readiness of future primary school teachers to ecological education of pupils.

In the article the question of readiness of future primary school teacher to ecological education of pupils is decided, and possible solutions of this problem are offered. The concept of ecological education content follows the need of harmonious relationship between man and nature, with the environment, developing emotional and value attitude and knowledge, as well as interaction with the structure of modern pedagogical process. The author analyzes the new ecologically-oriented unity in the educational space – education for sustainable development. The information on the establishment of students' scientific laboratory «Ecological education for sustainable development» is provided.

Future teacher's readiness to the development of ecological activity of junior schoolchildren is considered as the personal quality that manifests itself in a positive attitude to independent cognitive activity, in the ability to set a goal of professional activity the development of ecological activity of junior schoolchildren, to choose pedagogically justified means of achieving this goal, to exercise self-control, to predict the ways and means to improve the effectiveness of work on students' ecological activity development.

In the frames of laboratory young scientists conduct research in various areas: development of scientific and educational interest in junior schoolchildren in the study of living nature; moral and spiritual development of a person in modern conditions; ecological education by means of folk pedagogics; formation of ecological culture as a modern paradigm of development of socio-cultural and educational process; environmental ethics as an anthropological point of reference for a man of the XXI century; didactic tools for the implementation of education for sustainable development. One of the organizational forms of work with students is their participation in conferences of different levels: university, national, international.

In order to form ecological culture of the students, ecological ethics, as well as professional competence in the laboratory the following forms are used: the development and preparation of environmental activities for students of secondary schools and students living in the hostels, creating movies, videos about the biodiversity and environmental issues of the region, environmental advertising content, conducting final scientific workshop on the results of the laboratory work for the year.

Key words: ecological education, readiness, future teachers' training, pedagogical technology of continuous ecological education, curriculum, students' research laboratory «Ecological education for sustainable development».